

УДК 005.33:338

Осадча О. О., д.е.н., доцент, Гришкевич П. М., аспірант
(Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В КОНТЕКСТІ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

У статті досліджується економічний зміст поняття «економічна безпека підприємства». З урахуванням завдань та цілей із побудови сталого розвитку, затверджених Генеральною Асамблеєю ООН у 2015 році, обґрунтовано необхідність використання поняття «безпечний розвиток суб'єкта господарської діяльності». Розроблено концептуальну модель забезпечення сталого розвитку через призму філософії менеджменту Едварда Демінга.

Ключові слова: підприємство, економічна безпека, сталий розвиток, загрози розвитку, безпечний розвиток підприємства.

Усвідомлення проблем забезпечення стійкого розвитку у світі у розрізі трьох його основних компонентів – екологічного, економічного та соціального – зумовлює зростання інтересу до проблеми забезпечення стійкого розвитку суб'єкта господарювання та створення високого потенціалу для його зростання у майбутньому. Відповідно, створення умов для стійкого розвитку стає метою функціонування підприємства, досягнення якої передбачає не лише ліквідацію можливих загроз появи кризових явищ, але й безперервну підтримку сталого та економічно ефективного розвитку, формування безпечної стратегії розвитку суб'єкта господарської діяльності.

Науковому осмисленню завдання щодо забезпечення економічної безпеки підприємства присвячено значну кількість праць, розроблено досить багато наукових теорій. Трактують поняття «економічна безпека підприємства» або «фінансова безпека підприємства» зустрічається у працях багатьох сучасних науковців пострадянського простору (І. Бланка, Л. Гончаренко, О. Вишневської, З. Варналія, М. Зацеркляного, О. Мельникова, О. Кириченко, Л. Запорожцевої та ін.). При цьому слід відмітити відсутність системного підходу щодо визначення базових категорій, які формують тезаурус у сфері забезпечення економічно безпечного розвитку суб'єкта господарської діяльності. Існує необхідність формування цілісної концепції щодо забезпечення стійкого безпечного розвитку підприємства, що вимагає

розробки методичного інструментарію оцінювання складових безпечного розвитку суб'єкта господарювання, пошуку ефективних управлінських рішень для їх посилення та оптимізації.

Метою статті є дослідження теоретичних аспектів економічно безпечного функціонування підприємства, що передбачає виконання наступних завдань: систематизувати наукові підходи і розкрити економічний зміст поняття «економічна безпека підприємства»; запропонувати концептуальну схему щодо забезпечення сталого розвитку суб'єкта господарювання, дослідити зовнішні та внутрішні ризики безпечного розвитку.

Цікавим є той факт, що у міжнародному науковому просторі поняття «економічної безпеки» («economic security») застосовується для характеристики приватних осіб, громади чи держави в цілому, і не є ознакою бізнес-структур. Трагування економічної безпеки має яскраве соціальне забарвлення, адже вона визначається як здатність стабільного забезпечення своїх основних потреб окремими особами, домогосподарствами або громадами. Зазначені основні потреби можуть відрізнитися залежно від фізичних потреб людини, навколишнього середовища та пануючих культурних стандартів, однак найголовнішими з них є: харчування, житло, одяг та гігієна, основні засоби, необхідні для заробітку, а також витрати, пов'язані з охороною здоров'я та здобуттям освіти [6]. Це підтверджує і той факт, що навіть у структурі Міжнародного комітету червоного хреста є підрозділ економічної безпеки, до завдань якого належить пошук постраждалих від різноманітних криз і конфліктів та забезпечення захисту життя, відновлення засобів для існування.

У вітчизняних нормативних документах відсутнє трагування поняття «економічна безпека», однак у Законі України «Про національну безпеку України» охарактеризовано поняття «національна безпека» як захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз. Окрім цього, розкрито зміст понять «державна безпека» та «громадська безпека і порядок». Зокрема, під державною безпекою мається на увазі захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від реальних і потенційних загроз невоєнного характеру. Громадська безпека визначається як захищеність життєво важливих для суспільства та особи інтересів, прав і свобод людини і громадянина, забезпечення яких є пріоритетним завданням діяльності сил безпеки, інших державних органів, органів місцевого са-

моврядування, їх посадових осіб та громадськості, які здійснюють узгоджені заходи щодо реалізації і захисту національних інтересів від впливу загроз [3].

Економічна безпека функціонування підприємства залежить від його здатності задовольняти фінансові та соціально-екологічні потреби зацікавлених сторін, причому державні інтереси у даній ієрархії завжди стоять на першому місці. Також економічна безпека підприємства відображає потенційні можливості виробництва продукції (виконання робіт чи надання послуг) на основі збалансованого та ефективного використання ресурсів в умовах нестабільної економіки.

Можна стверджувати, що економічна безпека підприємства – це стан захищеності його життєво важливих інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз (джерел небезпеки), який формується адміністрацією і колективом підприємства шляхом реалізації системи заходів правового, економічного, організаційного, інженерно-технічного і соціально-психологічного характеру [1].

Змістове наповнення поняття «економічна безпека підприємства» змінювалося з розвитком економічної думки і зміною політичних та соціально-економічних умов функціонування суб'єктів господарської діяльності. Спочатку економічна безпека підприємства розглядалася як створення умов для збереження комерційної таємниці, приховування внутрішньої інформації від конкурентів. Згодом вплив зовнішнього середовища на фінансово-господарську діяльність суб'єктів господарювання став сильнішим, що вплинуло на переосмислення трактування поняття «економічна безпека підприємства» як здатність протистояти негативному впливу зовнішнього середовища, яке є нестабільним в умовах ринкової економіки. З часом трактування досліджуваного поняття стає дедалі ширшим – це можливість забезпечення його сталого розвитку в різноманітних, в тому числі і в несприятливих умовах, які утворюються в зовнішньому середовищі незалежно від особливостей фінансово-господарської діяльності підприємства, масштабу і характеру внутрішніх змін. Таким чином, економічна безпека підприємства – це не тільки захищеність його діяльності від негативних впливів зовнішнього середовища, а й здатність швидко усувати різні загрози та пристосовуватися до існуючих умов.

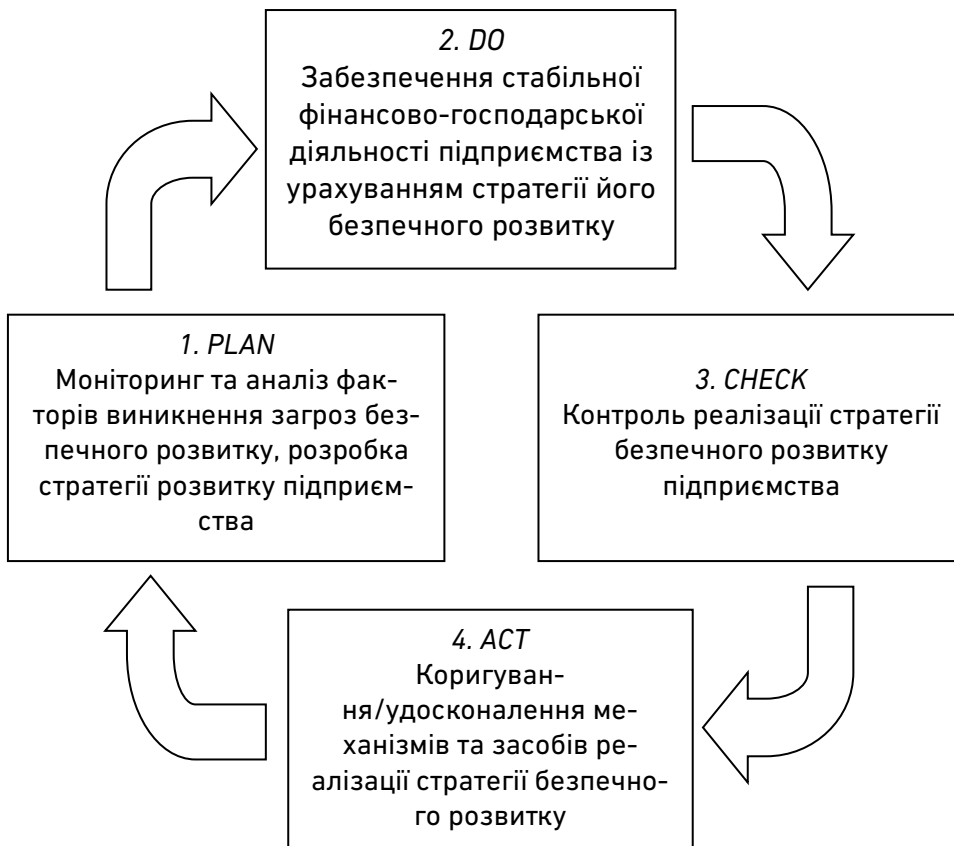
Зважаючи на посилення тенденцій до глобалізації та інтеграції у світовому економічному та науковому просторі, прийняття у 2015 році Генеральною Асамблеєю ООН резолюції «Перетворення нашого світу: порядок денний в області сталого розвитку до 2030 року» [5] вважаємо за доцільне замість поняття «економічна безпека підпри-

ємства» використовувати поняття «безпечний розвиток суб'єкта господарської діяльності», який буде враховувати завдання та цілі по побудові сталого розвитку як на рівні окремої господарської одиниці, так і на глобальному рівні.

Безпечний розвиток суб'єкта господарської діяльності – це найоптимальніший стан економіки підприємства, його безперервний сталий розвиток, який досягається при захищеності його діяльності від негативного впливу зовнішніх та внутрішніх загроз, інших дестабілізуючих факторів.

Безпечний розвиток підприємства реалізується шляхом послідовного вирішення наступних завдань, які ми сформуваємо аналогічно крокам циклу Демінга, зважаючи на те, що забезпечення сталого розвитку суб'єкта господарської діяльності є безперервним процесом, як і удосконалення якості продукту та виробничих процесів згідно циклу PDCA (рисунок).

*розроблено авторами

Рисунок. Концептуальна модель забезпечення сталого розвитку підприємства*

Для формування стратегії безпечного розвитку підприємства необхідно ідентифікувати фактори загроз його економічній безпеці. Методологія забезпечення економічної безпеки суб'єкта господарської діяльності ґрунтується на положенні, що внутрішні загрози проявляються винятково за детермінантами мікрорівня, а зовнішні – за детермінантами як мікро-, так і макрорівня. Так, до зовнішніх загроз економічній безпеці та сталому розвитку підприємства належать зміна фінансового стану в країні та світі, векторів геополітичних відносин, розвиток нових технологій, який може вплинути на зміну ринку продукту досліджуваного суб'єкта господарської діяльності. Однак значно сильніший вплив на безпечний розвиток підприємства чинять внутрішні фактори загроз. З метою систематизації загроз безпечному розвитку підприємства вважаємо за доцільне виокремити внутрішні загрози за трьома основними детермінантами – фінанси, персонал та контрагенти.

Внутрішні загрози безпечному розвитку підприємства, які зумовлені діями персоналу, неправильною організацією фінансів чи співпраці з контрагентами, є свідченнями загроз нераціональної організації бізнес-процесів підприємства. Бізнес-процеси не виокремлюються як внутрішні детермінанти розвитку підприємства, оскільки вони знаходяться всередині системи і можуть контролюватися шляхом відстеження загроз, пов'язаних із вищевказаними внутрішніми детермінантами.

Складні економічні умови функціонування вітчизняних підприємств збільшують ймовірність виникнення наступних зовнішніх і внутрішніх загроз: рейдерство, викрадення інформації, яка є комерційною таємницею, вимагання грошей, загроза нанесення матеріальної шкоди, промисловий шпіонаж, банкрутство обслуговуючих банків, припинення надходження коштів від контрагентів через погіршення їхнього фінансового стану.

Суттєву роль у діяльності підприємства відіграє його персонал як основний ресурс розвитку суб'єкта господарювання. Саме він може забезпечити зростання доходів та збільшення прибутку, але при цьому слід зважати й на те, що досить часто він виступає джерелом внутрішніх загроз сталого безпечного розвитку.

Висновки. Шляхом аналізу нормативних документів, наукових та публіцистичних статей, матеріалів Інтернет-сайтів обґрунтовано недоцільність використання поняття «економічна безпека підприємства» зважаючи на еволюцію наукової думки та трансформацію його змістового наповнення. Натомість запропоновано використовувати поняття «безпечний розвиток суб'єкта господарської діяльності», яке буде враховувати завдання та цілі з побудови сталого розвитку як на

рівні окремої господарської одиниці, так і на глобальному рівні.

Таблиця

Загрози та внутрішні детермінанти забезпечення
сталого розвитку підприємства*

Внутрішні детермінанти розвитку підприємства	Загрози безпечного розвитку підприємства
Фінанси	Неефективна кредитна політика щодо дебіторсько-кредиторської заборгованості
	Зростання боргів внаслідок уповільнення інкасації дебіторської заборгованості
	Зменшення доходності
	Неплатоспроможність підприємства
	Втрата ліквідності
	Зниження ефективності діяльності, здатності до самоокупності та розвитку
	Втрата фінансової самостійності
	Скорочення ринкової вартості підприємства
Персонал	Нестабільність кадрового складу
	Неефективна організація праці
	Відсутність інвестицій у підвищення кваліфікації персоналу, його перепідготовку
	Неефективна система мотивації
	Необґрунтовані та неефективні управлінські рішення
Контрагенти	Нестабільне фінансове становище контрагента
	Негативна інформація щодо відповідальності, серйозності намірів, відкритості контрагента
	Негативна кредитна історія або відсутність інформації про неї
	Участь контрагента у судових справах
	Низька якість договору про співпрацю (не обумовлені суттєві умови та гарантії, зокрема строки погашення заборгованості, штрафні санкції при недотриманні умов договору тощо)
	Ймовірність реорганізації чи ліквідації контрагента в найближчому майбутньому

*узагальнено авторами на основі [2, С. 23-24]

У статті представлена концептуальна модель забезпечення сталого розвитку підприємства, послідовність етапів якої вибудована по аналогії з циклом Едварда Демінга. Це зумовлено тим, що забезпечення сталого розвитку суб'єкта господарської діяльності є безперервним процесом, як і удосконалення якості продукту та виробни-

чих процесів.

Систематизовано внутрішні та зовнішні загрози безпечного розвитку суб'єкта господарювання, виокремлено основні внутрішні детермінанти розвитку підприємства – фінанси, персонал та контрагенти.

1. Економічна безпека : навч. посіб. для студентів, аспірантів, викладачів ВНЗ. Рекомендовано МОН / за ред. З. С. Варналія. К., 2009. 647 с.
2. Запорожцева Л. А. Стратегическая экономическая безопасность в системе жизненного цикла предприятия : автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора экономических наук. Тамбов, 2015. 48 с.
3. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2469-19/page>.
4. Bebbington J., Unerman J. Achieving the United Nations Sustainable Development Goals: An enabling role for accounting research. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*. 2018. Vol. 31, Issue: 1. Pp. 2–24. DOI : <https://doi.org/10.1108/AAAJ-05-2017-2929>.
5. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development : The resolution adopted by the General Assembly of United Nations on 25 September 2015 A/RES/70/1/. URL : http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E.
6. What is Economic Security? The official website of INTERNATIONAL COMMITTEE OF THE RED CROSS. URL : <https://www.icrc.org/en/document/introduction-economic-security>.

Рецензент: д.е.н., проф. Левицька С. О. (НУБГП)

**Osadcha O. O., Doctor of Economics, Associated Professor,
Hryshkevych P. M., Post-graduate Student** (National University of Water and Environmental Engineering, Rivne)

FORMATION BASES OF THE ECONOMIC SECURITY SYSTEM OF ECONOMIC ENTITIES IN THE CONTEXT OF ACHIEVEMENT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS

The economic content of the concept «economic security of the enterprise» is examined in the article. In order to take into account the task and goals for the construction of sustainable development, which was approved by the UN General Assembly in 2015, the necessity of using the concept of «safe development of the subject of economic activity», which takes into account the tasks and objectives for the construction of sustainable development at the level of the separate economic unit and globally, is substantiated.

A conceptual model for ensuring sustainable development through the prism of the management philosophy of Edward Deming is developed. This model involves the consistent and continuous execution of four steps: planning, action, control and adjustment (improvement). The internal and external threats to the safe development of a business entity are systematized.

***Keywords:* enterprise, economic security, sustainable development, threats of development, safe development of the enterprise.**

Осадча О. А., д.э.н., доцент, Гришкевич П. Н., аспирант
(Национальный университет водного хозяйства и
природопользования, г. Ровно)

ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ СИСТЕМЫ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ СУБЪЕКТОВ ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ В КОНТЕКСТЕ ДОСТИЖЕНИЯ ЦЕЛЕЙ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ

В статье исследуется экономическое содержание понятия «экономическая безопасность предприятия». Учитывая задачи и цели по построению устойчивого развития, утвержденные Генеральной Ассамблеей ООН в 2015 году, обоснована необходимость использования понятия «безопасное развитие субъекта хозяйственной деятельности», которое учитывает задачи и цели по построению устойчивого развития как на уровне отдельной хозяйственной единицы, так и на глобальном уровне.

Разработана концептуальная модель обеспечения устойчивого развития через призму философии менеджмента Эдварда Деминга, которая предусматривает последовательное и непрерывное выполнение четырех шагов: планирование, действие, контроль и корректировка (усовершенствование). Систематизированы внутренние и внешние угрозы безопасного развития предприятия.

***Ключевые слова:* предприятие, экономическая безопасность, устойчивое развитие, угрозы развития, безопасное развитие предприятия.**
